

FINANSKRISA TI ÅR ETTER

SERIE OM FINANSKRISA:

■ Klassekampen ser nærmere på finanskrisa og hva vi kan lære av den.
■ Tidligere har vi mellom annet lansert et eget finanskrisepanel og besøkt kriserammede Italia.

■ I denne artikkelen belyser Klassekampen at Norge både har en styrtrik stat, samtidig som gjeldsnivået blant husholdningene og private bedrifter er verdens høyeste.

Klassekampen 10. mars

Banker har ingen forpliktelse til å fremme fellesskapets beste.

ALEXANDER DIELIUS, ADMINISTRERENDE DIREKTØR I GOLDMAN SACHS I TYSKLAND, ØSTERRIKE OG ØST-EUROPA, GJENGITT I WALL STREET JOURNAL I MAI 2010.

Kun finanslandene Luxembourg, Hongkong Norge rager på gjeldstoppen

GJELD: Ti år etter finanskrisa er den private gjelden i Norge 250 prosent større enn vår samlede produksjon. Det øker risikoen for en ny krise, advarer eksperter.

Klassekampen tar i en serie for seg finanskrisa ti år etter. Hvor er vi, og hvor skal vi?

ETTER KRISA

Av Stian Nicolajsen

15. september 2008 gikk den amerikanske banken Lehman Brothers over ende. Konkursen ble selve symbolet på det som utviklet seg til tidens største finanskrisa, og kollapsen i de globale finansmarkedene rammet realøkonomien så hardt at mange økonomier ti år etter så vidt har hentet seg inn.

Tiårsdagen markeres blant annet med en debatt arrangert av tenketanken Civita i Oslo i dag med blant andre finansminister Siv Jensen (Frp) og tidligere sentralbanksjef Svein Gjedrem, og torsdag avholder Agrikjøp og Agri Analyse finanskriseseminar, der blant andre tidligere finansminister Kristin Halvorsen (SV) og direktør i Finanstilsynet, Morten Balterzen, er på programmet. Klassekampen dekker finanskrisa gjennom flere artikler denne uka.

Gjelda vokser

Selv om årsakssammenhengene bak finanskriser er komplekse, har gjeldsnivå og

gjeldsvekst tradisjonelt økt risikoen for finansiell ustabilitet.

Den norske stat er styrtrik, og i tillegg til store årlige overskudd på statsbudsjettet er Statens pensjonsfond (oljefondet) nå oppe i 8500 milliarder kroner. Men selv om offentlig gjeld ikke er et tema hos oss, er den private gjelden svært høy i Norge.

De siste internasjonalt sammenlignbare tallene fra Den internasjonale oppgjørsbanken (Bis) er for fjerde kvartal i fjor. De viser at norske husholdninger og private bedrifter har en gjeld på 246 prosent av brutto nasjonalprodukt (BNP).

Kun Luxembourg, Hongkong og Irland har høyere privat gjeld enn Norge, og det

har sin naturlige forklaring i at bedrifter kunstig overfører sin gjeld til disse skatteparadisene.

Lista til Bis inneholder 44 land, og gjeldsandelene for avanserte økonomier er i snitt 166 prosent.

Store gjeldskontraster

– Den norske husholdningsgjelden er ekstra sårbar fordi den finansielle sparingen er på bønn, og nesten alt er investert i bolig og fritidseien-

«Det var ikke en aksjeboble, men en boligboble, som sprakk»

CHRISTIAN ANTON SMEDSHAUG, DAGLIG LEDER I AGRI ANALYSE

dom. Når i tillegg annen privat gjeld er høy – det så vi blant annet når supplyrederiene sleit i fjor – gjør det at sårbarheten er ekstremt høy, sier Christian Anton Smedshaug, daglig leder i Agri Analyse.

Samtidig har Norge en buffer i den største statlige formuen i verden, sier han.

– Den kontrasten der er ganske unik.

Ingrid Hjertaker har skrevet finanskriselæreboken «Ustabilitetens politiske økonomi». Også hun mener gjeld utgjør en risiko, men sier det er vanskelig peke på nøyaktig når gjeldsnivået blir faretruende høyt.

– Gjeld er sjelden en god ting med tanke på finanskri-

kraftig, og at det vil komme en krise, men så har vi sett i at det faktisk er bærekraftig og at ingen krise kommer, sier hun.

Hjertaker mener sikkerhetsnettet i Norden gjør at et høyt gjeldsnivå ikke er like kritisk her som det ville vært i andre land.

– Mange har påpekt at gjeldsnivået i Norden er urovekkende høyt, men man må vurdere i den politiske konteksten. Her kan man betjene gjelden sin selv om man blir syk eller mister jobben, og at vi kom oss gjennom oljekrisa uten noen gjeldskrise, er et eksempel på at vi tåler nedturer bedre enn andre, sier finanskriseseksperten.

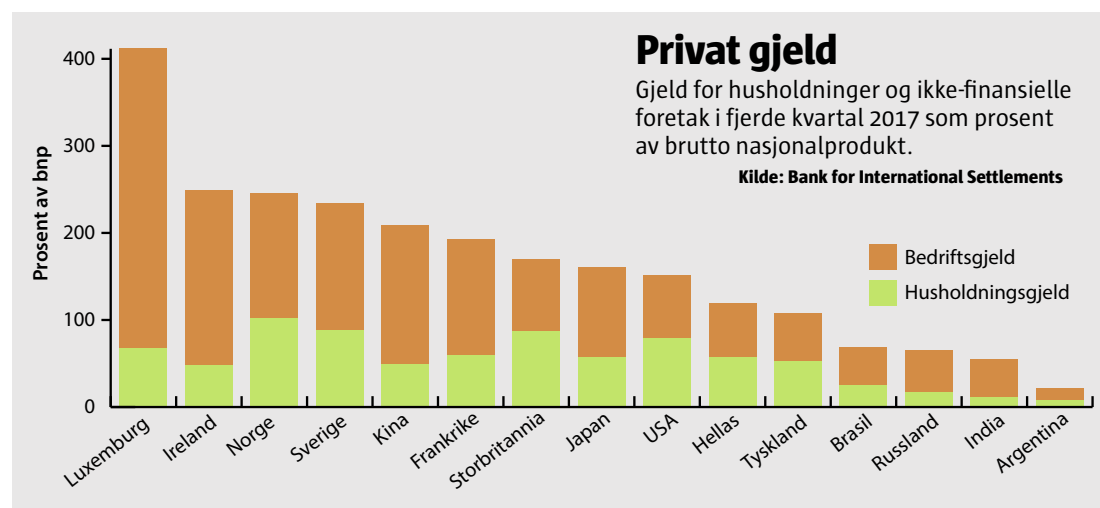
Boligbobra

I Norge eier 77 prosent av husholdningene sin egen bolig, og det gjør at husholdningenes gjeld er høy i internasjonal sammenheng. Målt som andel av disponibel inntekt istedenfor BNP, er husholdningenes gjeld 234 prosent, ifølge tall fra OECD. Kun husholdningene i Danmark og Nederland har høyere gjeld.

Og nordmenn tar opp stadig mer gjeld. Mens kun 4,4 prosent av husholdningene hadde gjeld på over fire ganger inntekt i 2004, har andelen doblet seg til 9,3 i 2016, ifølge Statistisk sentralbyrå.

Smedshaug mener ikke gjeld er uproblematisk bare fordi den er i eiendom.

– Finanskrisa var et gjeldsjokk som kom for gjeldsnivået i privat sektor ikke lenger var håndterbart og fordi husprisene falt i hele den vestlige verden. Det er i store gjeldsnivåer kimen til

FINANSKRISA 2008

- For ti år siden rystet en global finanskrisa verden. Det startet da boligprisene i USA begynte å falle i 2007, og boligeiere ikke klarte å betale lånene sine.
- Mange av lånene var del av investeringspakker som bankene solgte videre, som ratingbyråer feilaktig hadde vurdert som sikre.

- I mars 2007 varslet finansgiganten Bear Stearns om store problemer.
- 4. mars ytret sjefen i den amerikanske sentralbanken, Ben Bernanke, bekymring for økonomien og foreslo tiltak for å stanse krisa. I løpet av få måneder fikk likevel bankene Morgan Stanley, JP Morgan, Goldman Sachs og Lehman Brothers også problemer.

- Høsten 2008 kulminerte krisa da investeringsbanken Lehman Brothers gikk konkurs.
- Verdien på selskapene på Dow Jones-indeksen falt med over 30 prosent, og den vestlige realøkonomien havnet i resesjon.
- Den rødgrønne regjeringen i Norge satte i gang en ekspansiv pengepoli-

- tikk for å demme opp for de dårlige tidene.
- Flere land gjennomførte tiltak for å holde bankene og økonomien i gang, blant annet ved å holde rentene på lave nivåer.
- Likevel har flere land i Europa fortsatt mindre økonomier i dag enn før krisa.

og Irland har høyere privat gjeld enn Norge:

FAKTA

Finanskriser:

- 15. september 2008 gikk den amerikanske storbanken Lehman Brothers konkurs. Ifølge Wikipedia er det tidenes største konkurs: Selskapet hadde eiendeler verdt 639 milliarder. Aksjeindeksen Dow Jones falt med 4,5 prosent samme dag, det største fallet siden terrorangrepet på USA 11. september 2001.

- Denne uka markeres tiårsdagen med flere arrangement, og Klassekampen følger temaet i flere artikler.

- Gjeld kan være en kilde til finansiell ustabilitet, og Norge har blant verdens høyeste private gjeldsnivå. Som andel av vårt bruttonasjonalprodukt var den private gjelden 246 prosent i fjerdekvartal i fjor, ifølge Den internasjonale oppgjørsbanken (Bis).

finanskriser ligger, forklarer han.

– Det var ikke en aksjeboble, men en boligboble, som sprakk. Veksten i Vesten var boligdrevet og kom fordi reguleringene var borte og det ble stimulert til lån framfor sparing. Slik sett har vi lært lite fra 2008, sier han videre.

Smedshaug advarer mot at den statlige redningsevnen kan føre til at den private risikoviljen øker. Han ønsker seg tiltak for å øke sparingen og gjøre det mindre lønnsomt å ta opp boliggjeld.

Nye regioner i risiko

Selv om gjelden er i høy i land som Norge, tror ikke Hjertaker at den neste finanskrisa vil ha sitt utspring i rike land.

– Den globale gjelden har fortsatt å vokse, men det meste har vært utenfor Nord-Amerika. Kina har stått for halvparten, og det har vært en enorm statsgjeldsvekst i utviklingsland. Det er vanskelig å spå, men jeg tror at den neste gjeldskrisen først og fremst vil komme i andre regioner enn for ti år siden, sier hun.

En slik gjeldskrise kan både påvirke oss i Norge via globale kriser i finansmarkedene, men også fordi etterspørselen etter varene våre synker, sier Hjertaker.

– Begge mekanismer er aktuelle. Asia har vært en vekstmotor i verdensøkonomien, og stopper veksten, vil det påvirke oss. Globale finansmarkeder er også så sammenkoblede at panikk og pessimisme kan spre seg til steder som egentlig ikke har noe med den opprinnelige krisa å gjøre, sier hun.

stiann@klassekampen.no

RISIKOEN ØKER: Finanskriser ekspert Ingrid Hjertaker sier gjeldsoppbygging ofte kommer i forkant av finanskriser. Samtidig mener hun at den norske velferdsstaten gjør at vi tåler et høyere gjeldsnivå enn andre land.

FOTO: SIV DOLMEN